

УДК 330

Тарас Маршалок (Україна)
Іванна Мороз (Україна)

JEL classification: H60, H61, H62

Тарас МАРШАЛОК

кандидат економічних наук, доцент,
докторант,
кафедра податків та фіскальної
політики,
Тернопільський національний економічний
університет, Україна

Іванна МОРОЗ

аспірант,
кафедра податків та фіскальної
політики,
Тернопільський національний економічний
університет, Україна

© Тарас Маршалок, Іванна Мороз, 2019

Отримано: 24.07.2019 р.

Прорецензовано: 17.08.2019 р.

Рекомендовано до друку: 13.09.2019 р.

Опубліковано: 30.10.2019 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ ЧЕРЕЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В КРАЇНІ

Анотація

Вступ. Інструменти фіскальної політики та ефективний процес управління ними є запорукою подолання економічних флуктуацій та досягнення економічного розвитку. Лише якісні та ефективні податкова, видаткова та боргова державні політики здатні забезпечити фіскальну стійкість у країні та конкурентність у світовому економічному середовищі. Водночас бажаного результату в соціально-економічній площині можна досягти лише в комплексі, забезпечивши рівноважний стан при реалізації заходів держави в кожній із зазначених сфер. Тому дослідження проблеми формування фіскально стійкого середовища, вироблення чіткої стратегії соціально-економічного розвитку на основі застосування ефективної моделі фіскальної політики, досягнення якісного поєднання основних параметрів податкової, видаткової та боргової систем у процесі формування ефективної економічної доктрини країни загалом є надзвичайно актуальним питанням. Такий аналіз дозволить отримати якісні наукові результати та зробити необхідні висновки. Зокрема, аналіз сутності та основних особливостей фіскальної стійкості, опрацювання різних підходів та методик до її визначення, місце такого індикатора у формуванні параметрів фіскальної політики зокрема та стратегії економічного розвитку загалом дозволять виокремити сильні та слабкі сторони вітчизняної фіскальної політики, а також окреслити головні виклики, які стоять перед Україною на шляху досягнення стійкого соціально-економічного середовища.

Методи. У процесі дослідження використані загальнонаукові та емпіричні методи економічної науки, що ґрунтуються на системному підході, зокрема: методи наукового пізнання: діалектичний і логічний, аналізу та синтезу, узагальнення, графічного, наукового абстрагування – при дослідженні сутності фіскальної стійкості, впливу такого показника на економічну кон'юнктуру в країні.

Результати. У науковій статті розглянуто сутність фіскальної стійкості, на основі чого розроблено власне трактування цього поняття, відповідно до якого показник фіскальної стійкості – такий, який вказує на здатність уряду проводити ефективну фіскальну політику з метою забезпечення розвитку економіки, подолання економічних дисбалансів, виявлення загроз економічних криз та перспектив економічного зростання.

У роботі розглянуто різні методики, відповідно до яких визначається фіскальна стійкість. Встановлено, що кожна методика містить різні параметри та не може бути ефективною для всіх країн. Зокрема, одні можуть бути використані в країнах із розвинутими економіками, високим рівнем фіскального простору, але не підходять для тих, рівень економічного та соціального розвитку у яких є гіршим або ж соціально-економічне становище яких знаходиться на досить низькому рівні. Тому для розрахунку фіскальної стійкості важливо проводити ґрунтовний аналіз не лише фіскальних, а й соціальних та макроекономічних показників.

Перспективи. Отримані результати наукового дослідження можуть бути корисними для науковців та практиків, які займаються проблемами у сфері фіскальної політики, в царині антициклічного та антикризового регулювання економіки.

Маршалок Т., Мороз І. Шляхи забезпечення економічної рівноваги через забезпечення фіскальної стійкості. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2019. Том 29. № 3. С. 49-62.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.03.049>

Ключові слова: фіскальна стійкість; фіскальна політика; податкова політика; політика видатків; боргова політика; антициклічне регулювання економіки; ВВП; державний борг; доходи уряду; видатки уряду; стабілізаційні державні фонди; дефіцит/профіцит бюджету.

UDC 330

Taras Marshalok (Ukraine)
Ivanna Moroz (Ukraine)

JEL classification: H60, H61, H62

Taras MARSHALOK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Doctoral Student,
Department of Taxation and Fiscal Policy,
Ternopil National Economic University,
Ukraine

Ivanna MOROZ

PhD Student,
Department of Taxation and Fiscal Policy,
Ternopil National Economic University,
Ukraine

© Taras Marshalok, Ivanna Moroz, 2019

Received: 24.07.2019

Revised: 17.08.2019

Accepted: 13.09.2019

Online publication date: 30.10.2019

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

WAYS TO ACHIEVE ECONOMIC BALANCE THROUGH FISCAL STABILITY IN THE COUNTRY

Abstract

Introduction. Fiscal policy instruments and their effective management process are the keys to overcoming economic fluctuations and achieving economic development. Only qualitative and effective tax, expenditure and debt public policies can provide fiscal sustainability in the country and competitiveness in the global economic environment. At the same time, the desired result in the social and economic area can be achieved only in a complex, ensuring an equilibrium state in the implementation of measures in each of these areas. Therefore, the study of the problem of forming a fiscal and sustainable environment, the development of a clear strategy for social and economic development, based on the use of an effective model of fiscal policy, and the achievement of a qualitative combination of the main parameters of tax, expenditure and debt systems in the process of forming an effective economic doctrine of the country as a whole, is of paramount importance to the present day. Such analysis will allow obtaining qualitative scientific results and making the necessary conclusions. In particular, the analysis of the essence and main features of fiscal sustainability, the development of different approaches and methods for its determination, the place of such an indicator in shaping the parameters of fiscal policy in particular and the strategy of economic development in general, will allow to highlight the strengths and weaknesses of domestic fiscal policy, as well as to distinguish the main challenges, which Ukraine faces on the way to achieve a stable social and economic environment.

Methods. In the course of the research, general scientific and empirical methods of economic science based on a systematic approach have been used. They are the dialectical and logical method, method of analysis and synthesis, method of generalization, graphical method, and method of scientific abstraction. These methods have been applied in order to study the essence of fiscal sustainability, the impact of such an indicator on the economic conjuncture in the country.

Results. The article deals with the essence of fiscal sustainability, on the basis of which the actual interpretation of this concept has been developed. According to this concept the indicator of fiscal sustainability is an indicator, which indicates the government's ability to pursue an effective fiscal policy in order to ensure the development of the economy, overcome economic imbalances and identify threats to economic crises, and prospects for economic growth.

The paper considers different methods for fiscal sustainability determination. It has been established that each method involves different parameters and cannot be effective for all countries. In particular, some of them can be used in countries with developed economies, high fiscal space, but they will not be suitable for countries whose economic and social development is worse or whose social and economic status is rather low. Therefore, in order to calculate fiscal sustainability, it is important to undertake a thorough analysis of fiscal and social and macroeconomic indicators.

Perspectives. The results of scientific research can be useful for scientists and practitioners who deal with fiscal policy issues in the area of anti-cyclical and anti-crisis economic regulation.

Marshalok, T., Moroz, I. (2019). Ways to achieve economic balance through fiscal stability in the country. *Economic analysis*, 29 (3), 49-62.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.03.049>

Keywords: fiscal sustainability; fiscal policy; tax policy; expenditure policy; debt policy; anti-cyclical regulation of the economy; GDP; government debt; government revenues; government expenditures; stabilization of state funds; deficit / budget surplus.

Вступ

Ефективна державна політика економічного розвитку та подолання економічних дисбалансів, формування якісної фіскальної моделі з набором ефективних методів, засобів та способів антициклічного регулювання економіки є одним із найважливіших завдань держави у сфері стабілізації негативних соціально-економічних процесів та забезпечення макроекономічної рівноваги та зростання добробуту громадян.

Дослідження управлінського середовища, аналіз державних процесів у сфері антициклічного регулювання економіки через забезпечення фіскальної стійкості є надзвичайно актуальними питаннями в умовах побудови новітньої парадигми фіскальної політики задля забезпечення економічного розвитку та подолання економічних дисбалансів. Саме тому вивчення проблеми забезпечення фіскальної стійкості, яка може бути основним чинником досягнення економічного розвитку та досягнення економічної рівноваги, надзвичайно актуалізується в нинішніх вітчизняних реаліях.

Проблема забезпечення фіскальної стійкості була об'єктом дослідження вчених: Ф.Балласоне, В. Башко, О. Бланчарда, Е. Горюнова, Х. Дінха, Х. Дженоріо, Л. Котликофа, Р. Копича, О. Лактіонової, С. Синельникова-Мурилова, П. Топалова, М. Тимошенко, В. Франко, Р. Цицика. Проте залишається невирішеним питання самої сутності фіскальної стійкості, що саме складає її зміст, яких параметрів вона стосується і яким чином фіскальна стійкість впливає на подолання економічних флуктуацій та досягнення економічної рівноваги.

Мета статті

Мета роботи полягає у дослідженні фіскальної стійкості, пошуку дієвих інструментів фіскальної політики, які б забезпечили стійке економічне середовище, унеможливили б економічні дисбаланси та сприяли б стабілізації соціально-економічної кон'юнктури.

У процесі дослідження використані загальнонаукові та емпіричні методи економічної науки, що ґрунтуються на системному підході, зокрема: методи наукового пізнання: діалектичний і логічний, аналізу та синтезу, узагальнення, графічного, наукового абстрагування – при дослідженні сутності фіскальної стійкості, впливу такого показника на економічну кон'юнктуру в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Методологічну та індикативну основу таких досліджень складають такі фактори, як рівень державного боргу, дефіциту бюджету, рівень податкового навантаження, рівень розподілу

навантаження між різними податковими базами – доходами, споживанням та накопиченням капіталу, видатки бюджету соціального та економічного характеру. А також це інституційне середовище, яке безпосередньо впливає на досягнення економічного розвитку та подолання економічних дисбалансів.

Основною стратегічною ціллю уряду будь-якої країни має бути забезпечення економічного розвитку та зростання соціальних стандартів життя громадян. Концептуальним базисом фіскальної політики є дотримання попередньо визначених показників та параметрів фіскальної політики, які б були безпечними та достатніми для підтримання економічного зростання і не дозволяли значних перекосів у соціально-економічному розвитку.

Стабілізація державних фінансів і забезпечення фіскальної стійкості надзвичайно актуалізується в період після фінансово-економічної кризи 2008-2009 років. У цей період фіскальні позиції багатьох країн світу були достатньо ослаблені. Зниження рівня доходів бюджетів, необхідність додаткових видатків антикризового характеру в багатьох країнах призвели до зростання дефіциту бюджетів та нарощування надмірних державних боргів, які певною мірою втратили свої безпечні значення і потребували швидкого реагування з боку уряду та повернення фіскальних показників до значень докризового періоду.

Якщо звернутися до статистики фіскальних показників країн світу в період кризи, можна побачити наступні тенденції. За оцінками експертів МВФ, у багатьох країнах спостерігалися такі негативні тенденції, середнє значення дефіциту бюджету розвинутих країн світу у 2007 році становив 1,1 %, а вже у 2013 році зріс до значення 4,9 % ВВП, у той час державний борг цих країн змінився в середньому з 73 % ВВП у 2007 році до рівня 107 % у 2013 році. Отже, такі значення індикативних фіскальних показників дають підстави говорити про значний негативний зсув економік світу і зниження фіскальної стійкості у розвинутих країнах. Не є винятком й Україна. В умовах негативного економічного тренду під впливом фінансово-економічної кризи в країні достатньо різко зросли показники дефіциту бюджету та розмір державного боргу. Усе це стало причиною порушення і так нестійкого економічного становища.

Такі негативні тенденції ще більшою мірою актуалізують проблему дослідження фіскальної стійкості, потребу вироблення урядами країни якісних макроекономічних параметрів та векторів, які б забезпечили стійкий економічний розвиток.

З огляду на ризики дестабілізації державних фінансів у посткризовий період урядами провідних країн було взято курс на посилення бюджетних позицій, скорочення дефіциту бюджету та стабілізацію показників державних запозичень, що

і є основою забезпечення фінансової стійкості в країні.

Незважаючи на загальне розуміння суті поняття «фінансова стійкість», в економічній літературі побутують різні погляди вчених на це поняття. Сьогодні існує велика кількість розробок методологічного характеру, які дають змогу розрахувати рівень фінансової стійкості, проте спираються на окремі показники, часто не враховують не менш важливі економічні індикатори.

У широкому розумінні фінансова стійкість – це здатність держави в умовах економічних дисбалансів зберегти намічений позитивний тренд економічного розвитку та утримати основні фінансові показники (бюджетного дефіциту, розміру видатків, доходів бюджету та рівня боргу країни) в безпечних межах.

Відповідно до напрацювань учених та пропонувань у світі методик розрахунку показника фінансової стійкості, вони зводяться до наступного. Наприклад, методика, яка часто використовується у країнах Європи, передбачає розрахунок індикативних показників, які повинні забезпечувати значення державного боргу та дефіциту бюджету наперед заданому рівні.

Зокрема, у статті Тимошенко М. В. зазначається: «... у звітах Єврокомісії стійкість державних фінансів у цілому визначається з погляду здатності уряду взяти на себе фінансовий тягар боргу, як сьогодні, так і в майбутньому, й не допустити розкручування «боргової спіралі». За відсутності чіткого теоретичного визначення фінансової стійкості в країнах ЄС використовуються практичні підходи, що добре зарекомендували себе з виявлення й оцінки проблем стійкості, розробки системи превентивних і коригуючих заходів щодо державних фінансів на базі розрахунків індикаторів стійкості» [17, с. 190]. Такі висновки вчений отримав, спираючись на звіти Єврокомісії та працю Balassone F. та Topalova P. [10; 11; 5; 1; 13; 7].

Водночас автор зазначає: «У цілому показники фінансової стійкості визначають величину розривів балансу бюджету, які мають бути закриті гіпотетично, для досягнення стійкої динаміки державного боргу. Ці показники є індикаторами ступеня невідкладності та глибини бюджетних корегувань».

Також вчений говорить про наявність двох індикаторів S1 та S2 – показників, які кількісно оцінюють розриви стійкості та дають змогу розробити заходи виваженої бюджетної політики. У зміст індикаторів дослідник вкладає зміну показників податкових надходжень чи зміну динаміки видатків бюджету, які всього лише корегуються задля дотримання в кінцевому результаті попередньо заданого рівня державного боргу.

Схожими є висновки В. Й. Башка, який у своїй праці «Фінансова стійкість та бюджетні правила в Україні», зводить поняття фінансової стійкості до можливості погашати та обслуговувати державний борг, а також стримувати його в певних параметрах у розрахунку до ВВП [14, с. 30].

Фінансову стійкість як важливу складову системи антициклічного та антикризового регулювання економіки розглянуто у праці Р. І. Копича «Практичні підходи до визначення фінансової стійкості країн Центральної та Східної Європи», який зазначає: «... кризові явища 2008-2009 року, що позначилися значним зростанням дефіциту бюджету і державного боргу, лише посилюють увагу до проблеми стійкості фінансової позиції (або фінансової стійкості) країн Центральної та Східної Європи» [16, с. 51].

Також під фінансову стійкість (англ. *fiscal sustainability*) зазвичай розуміють забезпечення такого поточного сальдо бюджету, що гарантує фінансову платоспроможність (англ. *fiscal solvency*) – безперешкодне обслуговування державного боргу на довгострокову перспективу [3].

Проаналізовані визначення фінансової стійкості не дають повної впевненості у їх абсолютній об'єктивності. Вважаємо, що такі висновки є недостатньо обґрунтованими, адже борг країни та дефіцит бюджету не є єдиними показниками, які визначають фінансову стійкість. З позиції фінансової політики, державний борг та його рівень є лише показником додаткової потреби держави у фінансових ресурсах, яка виникає при нездатності фінансувати видатки уряду за допомогою податкових надходжень та інших неподаткових доходів бюджету країни. А дефіцит бюджету формується в умовах зміни двох параметрів, зростання видатків чи зниження доходів бюджету. Тому надзвичайно важливо, розглядаючи фінансову стійкість, враховувати динаміку і тенденції не лише фактичних показників боргу і дефіциту, а й показників податкового навантаження та значень видатків з бюджетів країни.

Адже розглядаючи фінансову стійкість лише з позиції можливості своєчасного та повного погашення боргових зобов'язань урядом, ми не зможемо чітко виокремити проблеми, з якими може зіштовхнутися уряд на шляху проведення фінансової політики. Зважаючи на те, що фінансова стійкість належить до розраховуваних показників, визначення якого здійснюється за різними методиками, вважаємо за доцільне при розрахунку останнього брати до уваги, окрім показників боргу країни, показники податкового навантаження, значення видатків уряду та їх спрямування.

Зокрема, таку методику визначення фінансової стійкості розглядає Genorio H., який стверджує, що фінансова стійкість повинна означати не лише досягнення стабільності державного боргу на

www.econa.org.ua

«безпечному» рівні, але й запобігання підвищенню податкового тиску та підтримання на прийнятному рівні державних інвестицій і видатків на науково-дослідну діяльність [7].

Ми погоджуємося з думкою про необхідність урахування податкового навантаження та видатків бюджету як важливих показників для розрахунку фіскальної стійкості.

Доцільно розглянути позицію Організації економічного співробітництва та розвитку, яка також звертає значну увагу на дослідження фіскальної стійкості як інструменту запобігання економічним та соціальним диспропорціям в Україні. На офіційному сайті організації зазначено: «Фіскальна стійкість – це здатність уряду підтримувати баланс державних фінансів у довгостроковій перспективі. Забезпечення довгострокової фіскальної стабільності вимагає, щоб уряди брали участь у постійному стратегічному прогнозуванні майбутніх надходжень та зобов'язань, факторів зовнішнього середовища та соціально-економічних тенденцій, щоб відповідно до них мати здатність ефективно проводити фінансове планування. Високі та зростаючі рівні боргів шкодять фіскальній позиції урядів та можуть спричинити постійне зростання заборгованості, зменшуючи потенціал економічного зростання, коли кошти перестають інвестуватися. Багато країн – членів ОЕСР продовжують стикатися із зростанням співвідношення державного боргу до ВВП з моменту фінансової та економічної кризи. Витрати, пов'язані з вирішенням поточного економічного спаду, а також прогнозованим збільшенням витрат, пов'язаних із старінням населення, є серйозними проблемами для стабілізації державних фінансів» [5].

Такі висновки підтверджують, що фіскальна стійкість – це не лише процес якісного обслуговування боргу країни, а й здатність комплексно, усебічно забезпечувати ефективну політику в податковій, видатковій та борговій сферах державою.

Вартими уваги є погляди російських вчених Е. Горюнова, Л. Котлікоффа та С. Сінельникова-Мурильова, які у своїй праці «Теоретические основы бюджетного разрыва как показателя долгосрочной фискальной устойчивости и его оценка для России» зазначають: «Оцінка бюджетної стійкості є, перш за все, прикладною задачею. Органам державної влади, які займаються розробкою бюджетно-податкової політики, потрібен аналітичний інструментарій, який дозволяв би оцінювати ризики бюджетної дестабілізації» [15].

Тим самим автори підтверджують необхідність розгляду фіскальної стійкості з позиції комплексності розгляду показників, а не лише з

позиції можливості погашати борг країни.

Також дослідники зазначають, що бюджетна стійкість – це характеристика, що відноситься до деякого конкретного фіскального режиму, який визначається структурою і обсягом доходів і витрат (зобов'язань) бюджету [15].

Проаналізувавши різні погляди вчених на сутність фіскальної стійкості, можемо зробити загальний висновок. Це показник, який передбачає вироблення такої стратегії уряду, відповідно до якої необхідно досягти таких показників фіскальної політики, коли держава буде здатна забезпечити збалансований процес у сфері видатків, обслуговування та погашення боргу країни, при оптимальному рівні перерозподілу податкових платежів. Що полягає в можливості уряду забезпечити такі показники:

- здатність фінансувати в повному обсязі соціальні гарантії громадянам;
- здатність уряду в повному попередньо визначеному обсязі виплачувати заробітну плату працівникам, доходи яких фінансуються з бюджетів усіх рівнів;
- можливість уряду виплачувати грошові кошти пенсіонерам та за необхідності погашати дефіцит пенсійного фонду з бюджету країни;
- здатність фінансувати інші соціальні видатки бюджету;
- можливість уряду фінансувати видатки капітального характеру, які здатні забезпечити підвищення конкурентоздатності та привабливості галузей економіки країни;
- обслуговувати і погашати борг країни;
- забезпечити оптимальний рівень податкового навантаження.

Провівши емпіричне дослідження сутності поняття «фіскальна стійкість», пропонуємо розуміти його таким чином – це індикативний показник, який відображає здатність уряду країни в повному обсязі фінансувати наперед визначені видатки соціального та економічного характеру за допомогою власних джерел – податкового та неподаткового характеру, або ж за допомогою державних запозичень, обслуговування та погашення яких у майбутньому повинні бути дешевшими, ніж приріст соціально-економічних ефектів, фінансованих за їх рахунок (Зростання ВВП і приріст доходів бюджету повинні бути більшими у відсотковому відношенні, ніж вартість боргу країни). А дотримання фіскальної стійкості не повинно перешкоджати економічному розвитку та зростанню доходів громадян на висхідних стадіях економічного циклу, а при негативній економічній кон'юктурі та зниженні рівня добробуту громадян повинна сприяти швидкій зміні тренду на протилежний.

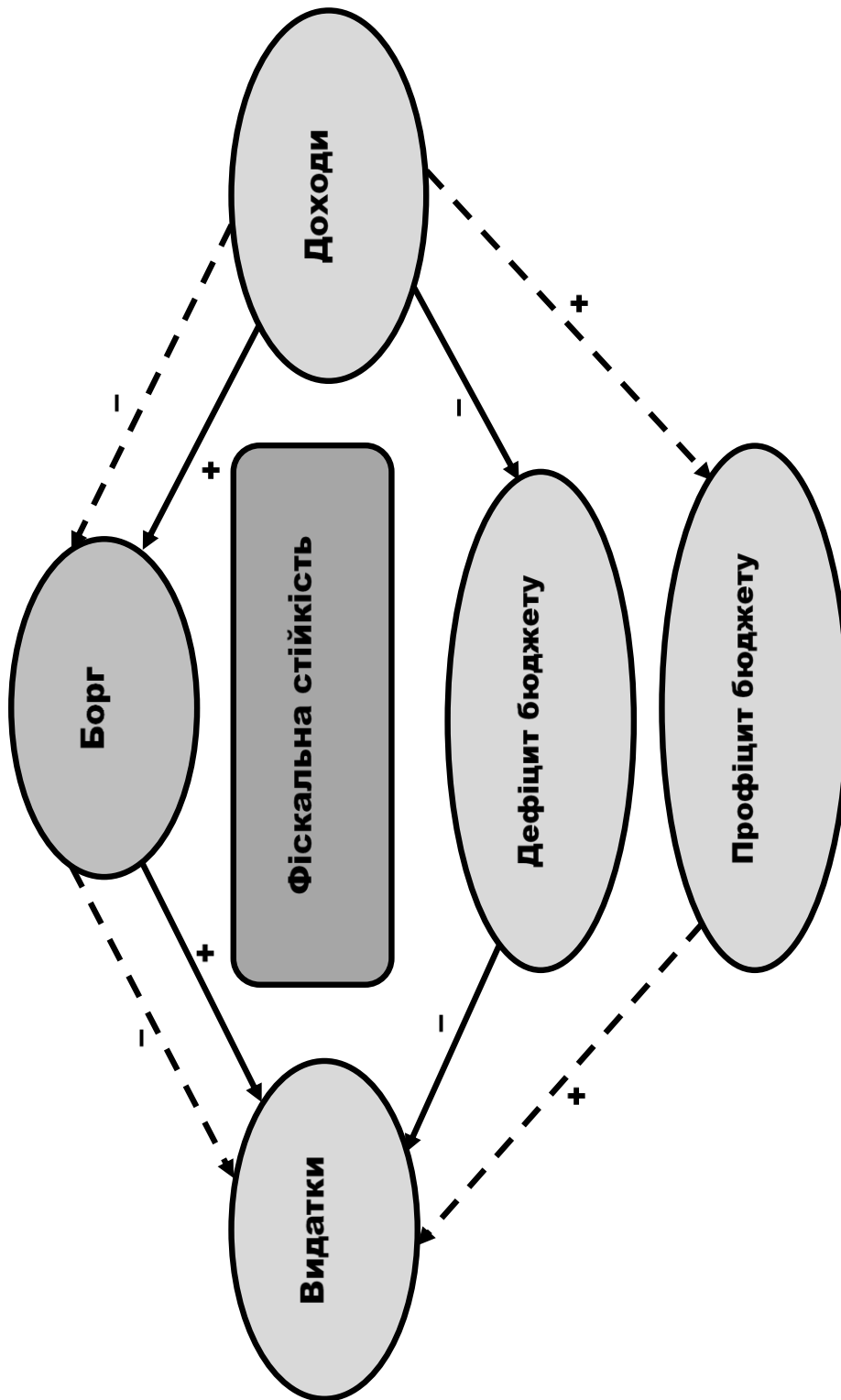

Рис. 1. Модель фіскальної стійкості*

*Розроблено автором.

Відповідно до запропонованої моделі фінансову стійкість потрібно розглядати як колообіг певних фінансових процесів, які на рисунку 1 позначені суцільною та штрихпунктирною лініями:

1-ий процес – позначено штрихпунктирною лінією. Характеризує забезпечення видатків бюджету за рахунок приросту доходів, водночас потреба залучення додаткових коштів бюджету на погашення і обслуговування державного боргу зменшується, що також призводить до зниження фінансування видатків за рахунок державного боргу. У таких умовах переважно спостерігається зменшення дефіциту бюджету, або ж його профіцитність. Зменшується боргове навантаження в країні. Доходи зростають у результаті підвищення рівня економічної активності, зростання добробуту громадян, також можливе зростання податкового навантаження. Держава здатна збільшити видатки бюджету переважно на соціальний захист громадян. Цей сценарій є позитивним, передбачає можливість формування фінансової стійкості на довгострокову перспективу, дає змогу створити фінансовий простір, що забезпечує ефективне фінансування додаткових видатків бюджету у майбутньому.

2-ий процес позначено суцільною лінією. Фінансова стійкість у відношенні до боргу досягається завдяки зростанню доходів бюджету, які спрямовують на його погашення і обслуговування. У той час, як видатки бюджету фінансуються за рахунок кредитних ресурсів. За таких умов відбувається зростання дефіциту бюджету і точно неможливо забезпечити профіцит бюджету. Можна зазначити, що другий сценарій є негативним, адже забезпечує фінансову стійкість лише в короткостроковому періоді, тоді як у майбутньому створює ризики для виникнення негативних економічних наслідків – зростання податкового навантаження, відсутності необхідної кількості ресурсів для виконання покладених на уряд функцій, загрозливе зростання державного боргу.

Отже, фінансова стійкість – це показник, який знаменується збалансованістю трьох параметрів – податкового навантаження, видатків бюджету та державного боргу, які повинні знаходитися в межах, достатніх для ефективного забезпечення належної кон'юнктури в умовах економічного зростання та економічних спадів.

Також, визначаючи фінансову стійкість країни, варто врахувати такі індикатори, як: фактичний та бажаний рівень доходів громадян, попередній та бажаний рівень безробіття, теперішні та майбутні витрати держави на оплату допомоги по безробіттю, пенсій, зарплатної плати працівників бюджетної сфери, важливо також урахувати демографічні показники, адже саме проблема старіння населення сьогодні є однією із головних

проблем нездатності уряду забезпечити достатній рівень зростання соціальних виплат та пенсій у майбутньому. Такі індикатори прямо впливають на динаміку економічних процесів країни.

Однак фінансову стійкість не можна розглядати лише як розрахунковий індикативний показник, а також як сукупність певних дій та рішень уряду щодо досягнення оптимальних параметрів фінансової політики, які були б ефективними при забезпеченні економічного розвитку та подолання криз та сприяли б розвитку добробуту громадян. Для цього необхідно, щоби уряд проявив волю до прийняття виважених та ефективних рішень у фінансовій сфері, які створюють можливість забезпечити соціально-економічний розвиток країни.

Р. В. Цицик зазначає, що в широкому розумінні фінансова стійкість є таким станом державних фінансів, що дозволяє уряду проводити передбачувану і послідовну соціально-економічну політику зростання, незважаючи на дію зовнішніх та внутрішніх шоків протягом тривалого періоду [20]. Саме недопущення впливу зовнішніх та внутрішніх шоків за допомогою дієвих та виважених кроків у сфері фінансової політики, побудови ефективної самодостатньої фінансової системи є основною метою уряду на шляху забезпечення економічного розвитку та зростання, подолання економічних спадів та депресій. Висновки вченого ще раз підтверджують доцільність розглядати фінансову стійкість як симбіоз податкової, видаткової та боргової політик країни, які, функціонуючи в певних заздалегідь оптимально встановлених межах, здатні позитивно впливати на економічну кон'юнктуру держави.

Основним завданням уряду країни є здатність забезпечити фінансову стійкість не лише в короткостроковому, але і середньостроковому та довгостроковому періодах. Досягти такої мети можна за умови виважених та прорахованих кроків у сфері фінансової політики. Лише всебічний аналіз макроекономічних показників, показників соціального характеру, вміння правильно прогнозувати їх значення на середньострокову і довгострокову перспективу може дати очікувані результати економічного зростання: досягнення заданого приросту ВВП, доходів громадян, високого рівня соціального захисту, розвитку технологій та зростання інвестицій в економіку країни. Для уряду саме такі цілі повинні бути пріоритетними при реалізації фінансової політики.

Якщо уряд прийме рішення про проведення реформ у фінансовій сфері, їх ефективність можна перевірити, порівнявши показник фінансової стійкості. Потрібно чітко розуміти, що якщо та чи інша реформа є ефективною в короткостроковому періоді, вона може бути нівельована на довгострокову перспективу. Наприклад, якщо

країна, використовуючи свої природні багатства, забезпечує значні надходження екологічного податку сьогодні, то в майбутньому, використавши такий потенціал, вона отримує суми цього податку значно менші, що і вплине на загальний баланс доходів бюджету. У такій ситуації уряд повинен спрогнозувати можливі перекося в доходах. Те ж саме стосується видатків бюджету, зокрема, старіння громадян країни в будь-якому випадку призведе до потреби збільшення видатків на пенсійне забезпечення, що може стати проблемою залучення додаткових ресурсів та спричинити певні дисбаланси. Саме тому уряд країни завжди повинен окреслити свої пріоритети, врахувавши можливі зміни соціально-економічних параметрів на довгострокову перспективу і не обмежувати себе короткими термінами. Короткострокове планування фіскальних показників може бути небезпечним для соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу. Тому середньо- та довгострокове планування повинні стати пріоритетом номер один у державному управлінні економічними та соціальними процесами країни.

Показник фіскальної стійкості відображає можливість держави за певних економічних та соціальних умов забезпечити виконання взятих на себе бюджетних та боргових зобов'язань. У той час, як з позиції теорії економічної циклічності динаміка макроекономічної та соціальної кон'юнктури здатна перебувати в чотирьох станах – стадіях економічного циклу. Через що дії уряду на кожній із них будуть відрізнятися і матимуть неоднаковий характер. Що також впливає на конструкцію застосовуваних інструментів фіскальної політики на кожній із стадій економічного циклу.

В умовах економічного підйому уряд країни може вдатися до підвищення податкового навантаження, скорочення соціальних видатків та відмови від додаткового залучення державних боргів. Саме за таких умов країна формує фіскальну стійкість, бюджет країни збалансований, дефіцит знаходиться в межах допустимих показників або ж може змінитися на повністю збалансований, коли доходи бюджету відповідають їх видаткам, чи за певних умов може виникати профіцит бюджету. В умовах стрімкого економічного зростання соціальні стандарти життя населення зростають, відбувається підвищення рівня доходів громадян, держава здатна скоротити виплати по безробіттю, підвищити рівень доходів працівників бюджетної, комунальної сфер. Змінити розмір пенсійного забезпечення з одночасним зниженням видатків бюджету у відношенні до доходів.

В умовах економічного буму (найвищої стадії економічного зростання) уряд здатен підвищити податкове навантаження, скоротити соціальні видатки і, що найголовніше, створити бюджет профіцитного типу, спрямувавши надлишкові кошти на формування стабілізаційного фонду

країни. За таких умов у країні досить різко скорочуються фінансові зобов'язання перед зовнішніми та внутрішніми кредиторами, економіка країни зростає швидкими темпами, також підвищується рівень добробуту громадян. Держава отримує надлишок коштів. Уряд країни має вдатися до проведення заходів стримування перегріву економіки – за умов стрімкого економічного зростання, надмірного попиту на товари, може запуститися маховик інфляції, яка негативно впливатиме на стан економіки країни в майбутньому. Через що перегрів економіки є таким самим негативним явищем, як економічна депресія. Тому дії уряду щодо запобігання таким процесам повинні бути ефективними та рішучими, забезпечуючи вилучення надлишкових коштів в громадян, підвищення податкового навантаження, ефективний перерозподіл коштів через видатки, формування стабілізаційного бюджетного фонду. Такі заходи є запорукою розвитку економіки і можливістю зниження економічних шоків у майбутньому.

Наступним можливим сценарієм формування фіскальної стійкості є стадія економічного спаду. Саме на цій стадії, в умовах порушення позитивної фіскальної динаміки, держава повинна вдатися до зниження податкового навантаження, адже на етапі порушення ділової активності податкові платежі надходять повільніше, що часто порушує планові показники бюджету країни. На фоні зниження соціального рівня життя, виникає потреба додаткового фінансування першочергових потреб населення, що і призводить до необхідності перегляду видаткової частини бюджету в бік зростання. Проте в умовах відсутності можливості отримати додаткові надходження у вигляді податків, уряд приймає рішення про залучення коштів у кредиторів, що призводить до зростання боргу країни.

Найгіршою з позиції державного управління є ситуація економічної депресії (економічної кризи), в цей період порушуються всі соціально-економічні параметри, скорочується попит, яке призводить до зниження рівня пропозиції, купівельна спроможність населення та суб'єктів господарювання знижується, доходи значно зменшуються. За таких умов виникає потреба у здійсненні бюджетних корегувань – приймається рішення про зростання видатків бюджету, за умов кризи скорочуються податкові надходження, зростає дефіцит бюджету, що порушує фіскальну стійкість країни. В умовах бюджетної розбалансованості, для фінансування видатків необхідно залучати кошти в зовнішніх позичальників на умовах, що не завжди є вигідними. Часто вартість таких запозичень є значно вищою ніж показник приросту ВВП, що створює загрозу неплатоспроможності уряду – дефолту країни, відмови від своїх зобов'язань,

www.econa.org.ua

потребу домовлятися про реструктуризацію боргу. За таких умов цілком порушується фінансова стійкість країни.

Зважаючи на те, що розвиток економіки та макроекономічна ситуація залежать не лише від тих чи інших дій уряду, а й безпосередньо від зовнішніх та внутрішніх економічних і соціальних чинників, тому їх необхідно враховувати при побудові моделі фінансової стійкості. До таких чинників варто віднести:

- демографічний;
- політичної кон'юнктури;
- міграційний;
- військовий;
- природний.

За різних умов та економічних станів, сценарії формування фінансової стійкості будуть різними: в умовах спаду та кризи вихідні параметри є іншими, ніж в умовах економічного підйому та економічного буму.

Також варто наголосити на тому, що фінансова стійкість – це показник не сьогодення періоду, а стратегія розвитку держави на середньострокову та довгострокову перспективу, що формується за певного попередньо заданого сценарію із всеосяжним урахуванням можливих загроз і викликів зміни багатьох показників.

Тому надзвичайно важливо не помилитися у виборі сценарію економічного розвитку, адже неправильно закладені параметри майбутніх кроків у сфері фінансової політики, можуть призвести до надзвичайно негативних наслідків економічного розвитку країни у майбутньому. Наприклад уряди США і України повинні по-різному формувати сценарій забезпечення фінансової стійкості. Адже дві країни перебувають на різних стадіях економічного розвитку, володіють різним економічним потенціалом, фінансовими традиціями, сповідають різні доктрини в соціальній сфері, відрізняються засадами бюджетної політики, пенсійного забезпечення та інших сфер життя країни.

Це свідчить про те, що використання тих чи інших параметрів в одних країнах зовсім не підходять для інших. Фінансова стійкість може відрізнятися абсолютними параметрами, які є притаманними для кожної окремої країни, однак як показник він повинен відповідати одним і тим самим цілям – досягненню фінансового балансу і платоспроможності.

Варто погодитися із висновками російських вчених Горюнова Е., Котлікофа Л. та Сінельникова-Мурилева С. Г., які зазначають: «Довгострокова стійкість державних фінансів залежить не тільки від проведеної бюджетно-податкової політики, а й від того, по якій траєкторії буде розвиватися економіка. Один і той самий фінансовий режим може забезпечувати достатній потік доходів в одному сценарії макроекономічного розвитку, але

разом з цим приводити до кризи держборгу при іншому, альтернативному сценарії» [15, с. 58].

Однак, аналізуючи твердження вчених, бачимо, що увага акцентується на кризі неплатоспроможності держборгу за певної несприятливої економічної кон'юнктури. Ми ж наполягаємо, що фінансова стійкість – це не лише здатність уряду своєчасно і в повному обсязі обслуговувати і погашати державний борг, а й здатність в повному обсязі без додаткового податкового навантаження забезпечити виконання видатків бюджету. Що створює певні вихідні умови економічної кон'юнктури.

В економічній літературі існує велика кількість методів визначення фінансової стійкості. Проте вирізняють два підходи до практичного визначення показника фінансової стійкості – за допомогою різноманітних індикаторів або рекурсивних алгоритмів¹. Якщо розглядати індикативні методи, то бачимо, що кожен із них відрізняється за кількістю та складом індикаторів, складністю розрахунку. Проте вони зводяться до встановлення здатності уряду своєчасно і в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання у майбутньому. Однак за різних вихідних (початкових) економічних та соціальних умов стратегія формування фінансової стійкості може бути різною.

Найпоширенішими індикативними методиками розрахунку фінансової стійкості, які використовуються у багатьох країнах, є методи Хорна (Horne, 1991) [9], а також методика Бланшара (Blanchard, 1990) [2].

У працях цих вчених було сформовано загальну концепцію фінансової стійкості та запропоновано конкретні індикатори для її розрахунку. Більшість сучасних досліджень у цій сфері спираються саме на цю концепцію, основним елементом якої є «міжчасове бюджетне обмеження» держави [19]. Таке обмеження може дати змогу уряду визначити, які видатки бюджету можливо забезпечити при заданих параметрах доходів і розміру державного боргу.

Пропонована вченими методика передбачає першочергове прогнозування доходів і видатків бюджету, проте основні параметри фінансової політики залишаються незмінними (вид фінансової політики, рівень державного боргу, частка видатків за видами бюджетної класифікації є відомими

¹ **Рекурсія** (лат. *recursion*) – метод визначення класу чи об'єкта через попереднє задання одного чи декількох (звичайно простих) його базових випадків чи методів, а потім заданням на їхній основі правила побудови класу, який визначається. Іншими словами, **рекурсія** – часткове визначення об'єкта через себе, визначення об'єкта з використанням раніше визначених. Рекурсія використовується, коли можна виділити самоподібність задачі.

www.econa.org.ua

наперед). Після чого передбачається перевірка відповідності отриманих прогнозних показників доходів і видатків міжчасовому бюджетному обмеженню. Якщо в результаті перевірки виявиться, що бюджетне обмеження порушено, відповідно до цієї методики необхідно вважати, що фінансова стійкість не досягнута, основні параметри фінансової політики вважати збалансованими не можна. Іншими словами, така методика дає змогу оцінити на перспективу, чи значно видатки перевищуватимуть доходи бюджету в майбутньому, за умови незмінності основних підходів у видатково-податковій бюджетній політиці країни.

Чим корисною є така методика і чому вона може бути використана в українських умовах? Беззаперечно, вона є корисною з позиції виявлення основних тенденцій у фінансовій сфері країни. Застосовуючи її, уряд може дійти до потреби змінити деякі параметри у політиці доходів та видатків, що в кінцевому випадку дасть змогу досягти фінансової стійкості в країні. Проте, з іншого боку, така методика, як й інші, не може повністю врахувати певні ризики, які не пов'язані з основними тенденціями в економіці країни. Зокрема до таких можна віднести зміну економічної кон'юнктури на міждержавному чи глобальному просторах, зміну відсоткових ставок, зміну цін на критичний імпорт, що також може вплинути на виникнення ризиків, які можуть вплинути на економічну кон'юнктуру країни і на її фінансову стійкість.

Саме тому країни, які найшвидше можуть піддатися впливу таких ризиків, окрім можливості швидкого перелаштування в бюджетній сфері, повинні володіти великим запасом фінансового простору – накопиченим фінансовим ресурсом для подолання негативних наслідків економічних шоків. Тому варто зазначити, що економіки слабких країн є більш піддатливими до різного роду економічних шоків, володіють меншим запасом фінансової міцності, що може вплинути на фінансову стійкість країни.

Також важливо дослідити методики, які використовують світові фінансові організації, серед яких методики МВФ, Moody's, Європейської комісії, адже саме вони ухвалюють рішення про можливість фінансування потребуючих країн, здійснюють моніторинг економічної ситуації у світі.

Якщо розглянути методику оцінки фінансової стійкості, що використовує Міжнародний валютний фонд, то вона передбачає оцінку фінансової волатильності (невизначеності) та базується на таких індикаторах, як: відношенні боргу до ВВП, структурного балансу, диференціалу, поточної та майбутньої потреби у фінансуванні [4]. Перевагою цієї методики є використання незначної кількості показників без їх агрегування. Під час розрахунку показника визначаються чіткі параметри кожного із

індикаторів. Також така методика дозволяє передбачити чи спрогнозувати тенденції та ймовірність зміни основних показників фінансової стійкості у майбутньому (зокрема це динаміка ВВП, зміни ставок за кредитами).

Деяко складнішою є методика, розроблена та використовувана агентством Moody's, яка передбачає розрахунок потенційного фінансового простору за умови нарощування боргового навантаження без порушення умов фінансової стійкості. Що це означає? Зокрема, така методика дає можливість визначити потенційно можливе підвищення боргу країни без порушення основних параметрів видаткової політики та податкового навантаження, встановити наявний та можливий запас фінансової міцності, який дає змогу погашати додатковий борг країни.

За основу такої методики взято визначення фінансового простору (накопичених фінансових ресурсів) на основі різниці між граничною та фактичною величинами боргу з урахуванням наявної фінансової політики у сфері регулювання боргового навантаження конкретно для кожної країни, а саме: передбачається, що існує деякий ліміт, перевищення якого за умови реалізації всіх можливих фінансових зусиль влади, характерних для минулого, є ознакою суттєвого порушення фінансової стійкості та потребує суттєвого довгострокового корегування у майбутньому. Гранична величина боргу знаходиться як точка перетину двох функцій – функції реакції первісного балансу державного бюджету на те чи інше значення боргового навантаження та функції диференціалу між вартістю боргу та ставкою зростання ВВП залежно від боргового навантаження [17, с. 131].

Відповідно до згаданої методики, гранична величина державного боргу є точкою перетину двох функцій – функції, що вказує на реакцію первинного балансу державного боргу на зміну боргового навантаження, та функції диференціалу між вартістю боргу та ставкою зростання ВВП залежно від боргового навантаження. Проте така методика потребує значної часової вибірки статистичних даних, наявність якої дає змогу отримати якісні результати моделювання. Тому в умовах України використання такого методу може нести загрозу отримання невідповідних даних і не дати можливості якісно оцінити основні вектори фінансової політики в напрямку забезпечення фінансової стійкості.

Проте простішою та якіснішою є методика, запропонована П.Хеммінгом та спеціалістами Європейської комісії [8; 11]. Відповідно до неї фінансовий простір або ж показник, який найбільше впливає на фінансову стійкість держави, розраховується за допомогою агрегування п'ятьох індикаторів, а саме: загального державного боргу, величини умовних зобов'язань у фінансовому

www.econa.org.ua

секторі, зниження рівня податкових надходжень у середньостроковому періоді, розміру недискреційних витрат держави, до яких відносять переважно витрати на пенсійне забезпечення, та величини сальдо поточного рахунку платіжного балансу.

Вважаємо таку методику достатньо конструктивною, адже в основу її розрахунку покладено не лише фіскальні показники, а й індикатори макроекономічного характеру, які мають значний вплив на фіскальну політику. Що ще раз підтверджує гіпотезу про необхідність використання соціально-економічних індикаторів для якісного розрахунку фіскальної стійкості.

У праці Копича Р. І. наводиться декілька підходів до практичного визначення показника фіскальної стійкості. Серед них особливої уваги заслуговує підхід Е. Кроче і У. Хуан-Рамона, відповідно до якого запропоновано алгоритм на основі зіставлення сальдо бюджету з різницею між реальною відсотковою ставкою та зростанням ВВП [16, с. 49].

Математична інтерпретація цього методу виглядає таким чином:

$$b_t = \beta_t b_{t-1} - g_t, \quad (1)$$

$$g^* = (\beta^* - 1)b^*, \quad (2)$$

$$g_t = g^* + \lambda(b_{t-1} - b^*), \quad (3)$$

де: b_t – державний борг, g_t – профіцит бюджету, g^* та β^* – відповідно рівноважні первинний профіцит та дисконтний коефіцієнт, що забезпечують конвергенцію до рівноважного значення державного боргу b^* .

У рівнянні 3. первинний профіцит поділено на дві компоненти: первинний коефіцієнт g^* , що повинен забезпечити досягнення рівноважного значення державного боргу b^* , та реакцію економічної політики $\lambda(b_{t-1} - b^*)$ у напрямку досягнення такої мети. Здійснивши певні маніпуляції та підстановки, отримуємо наступну рівність:

$$b_t = (\beta_t - \lambda_t) b_{t-1} - (\beta^* - \lambda_t - 1) b^* \quad (4)$$

показник фіскальної стійкості необхідно вважати:

$$\beta_t - \lambda_t = \left[\frac{1 + r_t}{1 + y_t} - \frac{g_t - g^*}{b_{t-1} - b^*} \right], \text{ причому } \beta_t - \lambda_t < 1 \quad (5)$$

Прийнято вважати, що β_t – це різниця між реальною відсотковою ставкою та динамікою ВВП ($r_t - y_t$), в той час, як показник $\beta_t \approx 1$ – притаманний розвинутих чи стабільним економікам, $\beta_t > 1$ – країнам, які відчувають незначні економічні потреби в капіталі, $\beta_t >> 1$ – економікам з нестійкою економічною кон'юнктурою.

Аналізуючи наведену методику розрахунку фіскальної стійкості, варто зазначити, що вона базується на визначенні здатності уряду забезпечити фінансування державного боргу за умови дотримання параметрів доходів та видатків (показник дефіциту чи профіциту бюджету повинні бути стабільними). Проте така методика є лише можливим орієнтиром щодо заданого рівня податкових доходів та податкових видатків та може вказати, яким повинен бути рівень державного боргу, щоб він не порушив фіскальної стійкості в країні в майбутньому. Однак вона не враховує вторинні індикатори – соціальні та економічні показники, які можуть вплинути на потенційні доходи бюджету та його видатки. Саме такі похідні фактори здатні призвести до значного коригування в податковій політиці та політиці видатків. Але, якщо така методика застосовуватиметься лише для визначення можливості погашати державний борг, вона є цілком прийнятною. Як вже неодноразово зазначалося, показник фіскальної стійкості не можна зводити лише до боргової стійкості країни, а це також і формування можливостей для уряду ефективно виконувати свої прямі функції – забезпечувати соціальний захист та гарантувати зростання рівня добробуту громадянам, при одночасному дотриманні основних параметрів податкової політики податкове навантаження не може зростати, якщо таке зростання є економічно необґрунтованим. Також, за умови різних етапів економічного циклу, вихідні та похідні показники розрахунку фіскальної стійкості будуть різними.

Методика Е. Кроче і У. Хуан-Рамона має і низку позитивних характеристик. Вона враховує приріст ВВП і відсоткову ставку, за якою залучаються кредитні ресурси державою. Про що це свідчить? В умовах швидкого зростання економіки (приросту ВВП), держава цілком здатна залучати кредитні ресурси, які вона зможе погашати без додаткових економічних втрат у майбутньому. А це означає досягнення ситуації, за якої уряду не потрібно збільшувати податкове навантаження чи жертвувати соціальними видатками на користь обслуговування боргу. Однак такий сценарій є притаманним для країн, яким вдалося створити значний фіскальний простір, бюджети в яких є здебільшого профіцитними.

Проте для країн із не надто стійким економічним становищем, країнам які знаходяться в стані економічного спаду, нестійким макроекономічним середовищем, досягнути фіскальної стійкості є надзвичайно важко. В таких економіках варто створити ситуацію, при якій вдасться збалансувати бюджет країни, зменшити боргове навантаження з якнайменшими втратами видатків та з незначними змінами податкового навантаження. Тому, створюючи модель фіскальної стійкості на довгострокову перспективу, необхідно задати бажані, проте реалістичні параметри

www.econa.org.ua

постійних показників – доходів та видатків бюджету, які однозначно різнитимуться від показників у розвинутих країнах.

Основним із ефективних заходів щодо забезпечення фінансової стійкості в країні може стати механізм формування стабілізаційних бюджетних фондів, за допомогою відрахування частини додатково створеного валового внутрішнього продукту країни. Наприклад, якщо в країні спостерігається приріст макроекономічних показників і відбувається економічне зростання, доцільно частину приросту ВВП спрямовувати до бюджетного стабілізаційного фонду. Це може бути 10 %-20 % приросту. Такі заходи дадуть змогу використати накопичені фінансові ресурси для подолання бюджетних дисбалансів та для обслуговування боргу країни, при цьому не порушуючи загальний бюджетний баланс у майбутньому – не скорочувати видатки та не підвищувати податкове навантаження.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Провівши аналіз теоретичних засад, сутності та особливостей визначення фінансової стійкості, можна дійти наступних наукових висновків.

Показник фінансової стійкості – це показник, який вказує на здатність уряду проводити ефективну фінансову політику з метою забезпечення розвитку економіки, подолання економічних дисбалансів, виявлення загроз економічних криз та перспектив економічного зростання.

Показник визначається за допомогою різних методик, які базуються на різних заздалегідь заданих показниках. Кожна методика містить різні параметри та не може бути ефективною у всіх країнах. Зокрема, одні методики можуть бути використані в країнах із розвинутими економіками, високим рівнем фінансового простору, але не підходять для країн, рівень економічного та соціального розвитку у яких є гіршим або ж соціально-економічне становище яких знаходиться на досить низькому рівні.

Тому для розрахунку фінансової стійкості необхідно проводити ґрунтовний економічний аналіз не лише фінансових, а й соціальних та макроекономічних показників.

У зв'язку з обраним курсом України на економічний розвиток, бажанням нашої держави

інтегруватися в Європейське співтовариство, мрією стати в один ряд з країнами – світовими лідерами соціально-економічного розвитку, уряду необхідно забезпечити якісні та ефективні процеси економічного, фінансового, фінансового та бюджетного характеру. Серед них важливо задекларувати та дотриматися принципу середньострокового та довгострокового фінансового та бюджетного планування. Впровадити, а не лише декларувати політику середньострокового та довгострокового бюджетного планування. А це дало б змогу сформулювати чіткі та ефективні кроки щодо забезпечення стрімкого економічного розвитку в Україні. Довгострокова економічна стратегія розвитку є запорукою успіху держави, адже фінансове, фінансове та бюджетне планування на короткий період гальмує розвиток держави в майбутньому, за таких умов держава здатна діяти тактично, але не стратегічно. В умовах короткострокової тактики уряд вирішує проблеми, які вже настали, але ніяк не може передбачити ймовірні загрози і точно неспроможний розробити шляхи їх попередження чи подолання. З огляду на потребу довгострокової фінансової стратегії держави необхідно чітко розуміти, чого саме бажає досягти уряд країни, які пріоритети визначені першочерговими, яких основних кінцевих цілей вона хоче досягнути. Саме тому важливою складовою економічного та соціального розвитку України повинно стати визначення фінансової стійкості як показника стратегічних орієнтирів розвитку країни на середньостроковий та довгостроковий період. Як зазначалося раніше, при визначенні фінансової стійкості потрібно враховувати індикатори не лише фінансового характеру – рівень податкового навантаження, потребу у видатках, розмір державного боргу, а й надзвичайно важливо брати до уваги процеси соціального, політичного та економічного характеру. Фаховий підхід та можливість застосування всіх параметрів дає змогу побачити цілісну картину розвитку країни у майбутньому. Через що пропонуємо на законодавчому рівні закріпити необхідність розрахунку фінансової стійкості – як основного показника у сфері фіскалістики, що дає змогу «побачити» перспективи соціально-економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Balassone F. Franco D. Assessing Fiscal Sustainability: A Review of Methods with a View to EMU. *Fiscal Sustainability*. 2000. P. 21-60.
2. Blanchard O. Suggestions for a New Set of Fiscal Indicators. OECD Working Paper. 1990. No. 79.
3. Dinh H. Fiscal solvency and sustainability in economic management. *World Bank Policy Research Working Paper No. 2213*. Washington : World Bank, 1999. 32 p.
4. Fiscal Adjustment in an Uncertain World. *Fiscal Monitor*. April 2013 URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2013/01/findex.htm>.

www.econa.org.ua

5. Fiscal sustainability. *OECDiLibrary*. 2018. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2013/fiscal-sustainability_gov_glance-2013-11-en.
6. Fiscal Sustainability Report – 2012. *European Economy*. 2012. № 8. P. 204.
7. Genorio H. General Government Debt Sustainability in Slovenia. *Prikazi in analize*. 2005. Vol. XII. No. 2 (November). P. 57-87.
8. Hemming R., Petrie M. A Framework for Assessing Fiscal Vulnerability. 2000. URL: http://www.bancaditalia.it/studiricerche/convegna/atti/fiscal_sust/i/061-094_chalk_and_hemming.pdf.
9. Horne J. Indicators of Fiscal Sustainability. *IMF Working papers*. 1991. WP/91/5.
10. Public finances in EMU – 2006. *European Economy*. 2006. № 3. P. 459.
11. Public finances in EMU – 2009. *European Economy*. 2009. № 9. P. 180.
12. Public Finances in EMU 2009. URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15390_en.pdf
13. Topalova P. Nyberg D. What Level of Public Debt Could India Target? *IMF Working Paper*. 2010. № 7. 27 p.
14. Башко В. Й. Фіскальна стійкість та бюджетні правила в Україні. *Фінанси України*. 2017. №6. С. 26–37.
15. Горюнов Е., Котликофф Л., Синельников-Мурылев С. Теоретические основы бюджетного разрыва как показателя долгосрочной фискальной устойчивости и его оценка для России. *Издательство Института Гайдара Москва*. 2015. С. 58.
16. Копич Р. І. Практичні підходи до визначення фіскальної стійкості країн Центральної та Східної Європи. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 3. С. 42-60.
17. Лактіонова О. А. Методичний підхід до оцінки гнучкості фіскальної політики в умовах циклічного розвитку економіки. *Проблеми Економіки*. 2014. № 3. С. 124-138.
18. Тимошенко М. В. Фіскальна стійкість як підґрунтя середньострокового бюджетного планування. *Наукові записки. Серія «Економіка»*. 2013. № 23. С. 189-193.
19. Бюджетне обмеження. *Вікіпедія*. 2018. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B5_%D0%BE%D0%B1%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.)
20. Цицик Р. В. Критерії фіскальної стійкості державних фінансів. *"Економіка розвитку" (Economics of Development)*. 2013. № 4. С. 43-46.

REFERENCE

1. Balassone, F., & Franco, D. (2000). Assessing Fiscal Sustainability: A Review of Methods with a View to EMU. *Fiscal Sustainability*, 21-60.
2. Blanchard, O. (1990). Suggestions for a New Set of Fiscal Indicators. *OECD Working Paper*, 79.
3. Dinh, H. (1999). Fiscal solvency and sustainability in economic management. *World Bank Policy Research Working Paper*, 2213. Washington: World Bank.
4. Fiscal Adjustment in an Uncertain World. (2013). *Fiscal monitor*. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fm/2013/01/fmindex.htm>.
5. *Fiscal sustainability*. (2018). *OECDiLibrary*. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2013/fiscal-sustainability_gov_glance-2013-11-en.
6. Fiscal Sustainability Report – 2012. (2012). *European Economy*, 8, 204.
7. Genorio, H. (2005). General Government Debt Sustainability in Slovenia. *Prikazi in analize*, XII (2), 57-87.
8. Hemming, R., Petrie, M. (2000). A Framework for Assessing Fiscal Vulnerability. URL: http://www.bancaditalia.it/studiricerche/convegna/atti/fiscal_sust/i/061-094_chalk_and_hemming.pdf.
9. Horne, J. (1991). Indicators of Fiscal Sustainability. *IMF Working papers*. 1991. WP/91/5.
10. Public finances in EMU – 2006. (2006). *European Economy*, 3, 459.
11. Public finances in EMU – 2009. (2009). *European Economy*, 9, 180.
12. Public Finances in EMU 2009. (2009). URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication15390_en.pdf
13. Topalova, P., & Nyberg, D. (2010). What Level of Public Debt Could India Target? *IMF Working Paper*, 7, 27.
14. Bashko, V. Y. (2017). Fiskal'na stiykist' ta byudzhetni pravyla v Ukrayini [Fiscal sustainability and budgetary rules in Ukraine]. *Finansy Ukrayiny – Finance of Ukraine*, 6, 26-37. [in Ukrainian].
15. Horyunov, E., & Kotlykoff, L., & Synel'nykov-Murylev, S. (2015). Teoreticheskie osnovy byudzhethnoho razryva kak pokazatelya dolhosrochnoy fiskal'noy ustoychivosti i eho otsenka dlya Rossii [Theoretical foundations of the budget gap as an indicator of long-term fiscal sustainability and its assessment for Russia]. Moscow. [in Russian].
16. Kopych, R. I. (2011). Praktychni pidkhody do vyznachennya fiskal'noyi stiykosti krayin Tsentral'noyi ta Skhidnoyi Yevropy [Practical approaches to determining the fiscal sustainability of Central and Eastern Europe]. *Ekonomika i prohnozuvannya – Economics and forecasting*, 3, 42-60. [in Ukrainian].
17. Laktionova, O. A. (2014). Metodychnyy pidkhid do otsinky hnuchkosti fiskal'noyi polityky v umovakh tsyklichnoho rozvytku ekonomiky [Methodical approach to the assessment of fiscal policy flexibility in the context of cyclical economic development]. *Problemy Ekonomiky – Problems of Economy*, 3, 124-138. [in Ukrainian].

www.econa.org.ua

18. Tymoshenko, M. V. (2013). Fiskal'na stiykist' yak pidgruntya seredn'ostrokovoho byudzhetnoho planuvannya [Fiscal stability as a basis for medium-term budgetary planning]. *Naukovi zapysky*, 23, 189-193. [in Ukrainian].
19. Byudzhetne obmezhennya [Budget constraint]. (2018). Wikipedia. 2018. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B5_%D0%BE%D0%B1%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F. [in Ukrainian].
20. Tsytsyk, R. V. (2013). Kryteriyi fiskal'noyi stiykosti derzhavnykh finansiv [Criteria for fiscal sustainability of public finances]. *Ekonomika rozvytku – Economics of Development*, 4, 43-46. [in Ukrainian].